

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу ШЕРЕШКОВОЇ Інги Ігорівни

«Особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації», представленої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

З початку ХХІ століття у психології набув актуальності новий напрям наукового дослідження особистості, яка живе та функціонує в добу інформаційного суспільства. Стрімкий науково-технічний прогрес відкрив нам необмежений доступ до найрізноманітнішої інформації та технологій, що, з одного боку, розширило можливості пізнання, комунікації та обміну знаннями. З іншого ж боку, породило інформаційну залежність особистості, коли спостерігається надмірне та ненормоване споживання інформації та суб'єктивізація її змісту. Як вдало зауважує Олег Хміляр, вільний доступ до отримання інформації, інтенсивний і циклічний її перебіг призвели до масового поширення фейків, що посилюється широким використанням різноманітних масмедіа та особливо соціальних мереж.

Необхідність щоденно споживати значну кількість інформації, особливо пов'язаної з новинами про перебіг російсько-української війни, а також постійно включатися у глобальну цифрову інформаційну мережу з метою вирішення поточних життєвих завдань призводить до зниження пильності людини, надмірної довіри до джерел, відсутності часу на перевірку інформації і, як наслідок, споживання часто недостовірних чи викривлених даних, дестабілізації життєвого простору особистості, маніпулювання її свідомістю. Тож особливої актуальності набуває питання самозахисту від негативного дестабілізуючого інформаційного впливу, правильного декодування повідомлень у процесі медіаперцептивної комунікації, що підтверджує своєчасність і значущість дисертаційного дослідження Інги Шерешкової.

Військовослужбовці Збройних Сил України сьогодні повинні не лише ефективно функціонувати в бойових умовах, а й в інформаційному просторі, розпізнавати й протидіяти гібридно-маніпулятивним прийомам у процесі комунікації, попереджати інформаційний стрес, визначати достовірність інформації та її джерел, протидіяти інформаційно-психологічним операціям противника, що доводить у своєму дослідженні автор.

Правильно окресливши науковий апарат дослідження й працюючи над окресленою проблематикою протягом 2020–2023 рр., Інга Шерешкова досягнула поставленої мети, визначивши структуру та особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації, експериментально верифікувавши програму його розвитку.

Описуючи інформаційно-психологічний вплив на особистість у процесі комунікації й зокрема через соціальні мережі, автор слушно звертає увагу на те, що їх користувачі часто потрапляють в «інформаційну бульбашку», коли отримують відфільтровану інформацію відповідно до своїх інтересів, яка здебільшого є неповною, неперевіrenoю або ж містить фейкові повідомлення. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дають змогу відслідковувати вподобання користувача й подавати йому відповідний контент.

Доречно дисертантка відводить чільне місце візуалізації контенту в медіапросторі, вимогам до текстів, їх впливу на свідомість через семантико-сintаксичні властивості. Водночас справедливо наголошує, що у процесі сприйняття візуальних медіатекстів зазвичай залишається поза увагою читача автор повідомлення, особистість і наміри якого здійснюють основний вплив на зміст та подачу медіатексту.

Погоджуємося з автором у тому, що вагому роль відіграє не сама інформація, повідомлення, які ми отримуємо, а реакція на них. Інформація в медіа будується в такий спосіб, щоб більше вплинути на емоції людини. Як наслідок, дуже важливою стає реакція на неї. Думки й дії, які в нас породжує інформація – своєрідний зворотний зв'язок для автора повідомлення. Таким чином, Інга

Шерешкова справедливо зазначає, що медіаперцептивна комунікація спрямована не на раціональне осмислення, а навіювання стійких смыслів за допомогою перезавантаження інформаційно-комунікативного простору численними візуальними ефектами та правильно закодованими повідомленнями. У цьому контексті медіаперцептивна комунікація стає джерелом ризиків, а військовослужбовець потребує психологічного самозахисту.

Важливим є розгляд дисертанткою медіаперцептивної комунікації як інструменту розумної сили противника, що виражається у впливі на свідомість військовослужбовця засобами прихованих смыслів у медіапродуктах для змін його системи цінностей, норм, установок, прагнень, потреб та інтересів, соціального самопочуття й емоційного стану, зрештою поведінки, що реалізується в кінцевій меті – зриві виконання завдань за призначенням.

Визначена спрямованість негативного впливу медіаперцептивної комунікації на когнітивну сферу особистості через закріплення та стереотипізацію образів, думок, бажання перебудовувати ієрархію мотивів і цілей, що виражається у впливі на специфіку сприйняття й запам'ятовування інформації, програмуванні асоціативного ряду щодо наданої інформації, формуванні несвідомих установок, визначення можливих форм поведінки та способів ухвалення рішень підтверджує важому роль критичного й аналітичного мислення як головних інструментів психологічного самозахисту.

Теоретичний аналіз негативного впливу медіаперцептивної комунікації на особистість і поведінку військовослужбовців дав змогу автору побудувати структуру їх психологічного самозахисту, визначивши когнітивно-рефлексивний (аналіз характеристик сучасного інформаційного простору, раціональне оцінювання, критичне й аналітичне осмислення негативного впливу медіаперцептивної комунікації), перцептивно-емоційний (контроль за власним емоційним станом і регуляція вольових дій, пов'язаних із реагуванням на негативний вплив медіаперцептивної комунікації) та поведінково-регулятивний (застосування відповідного механізму психологічного захисту й саморегуляції

поведінки у відповідь на негативний вплив медіаперцептивної комунікації) компоненти.

Відмітимо розроблену та впроваджену у практику психологічного експерименту анкету «Рівень розвиненості психологічного самозахисту військовослужбовця Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації», що містить 95 тверджень, і дає змогу отримати первинні результати оцінювання рівня розвиненості психологічного самозахисту військовослужбовців від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

Позитивним видається визначення на основі результатів констатувального етапу експерименту трьох моделей психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації: емоційно-редукційної, аналітично-диференціальної та пізнавально-дедуктивної.

Заслуговує на увагу розроблена й експериментально перевірена автором програма розвитку психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації «Слово – теж зброя!», яка є родзинкою роботи та має важоме практичне значення, може бути впроваджена в освітній процес вищих військових навчальних закладів, психологічну підготовку військовослужбовців Збройних Сил України. Варто відзначити різноманітність і креативність у підборі форм та методів її реалізації: інтерактивна міні-лекція, міні-дискусія, мозковий штурм, рольова гра, акваріум, криголам, гронування, фасилітація, модерація, робота у групах, парах, у колі тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в розкритті змісту поняття «психологічний самозахист від негативного впливу медіаперцептивної комунікації», визначенні його компонентів і показників розвитку, розробці структурно-функціональної моделі та програми розвитку психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

Загалом дисертаційне дослідження вирізняється структурованістю, логічністю викладення суджень автора, переконливою презентацією результатів

психологічного експерименту, що дали змогу з'ясувати особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

Результати дослідження висвітлено у 22 наукових публікаціях. Їх апробацію здійснено дисеранткою шляхом участі у 13 міжнародних, всеукраїнських, відомчих науково-практичних конференціях, семінарах і воркшопах протягом 2020–2023 рр. Опубліковані наукові праці повноцінно відображають основний зміст дисертації.

У цілому поставлені завдання дисеранткою виконано, практична значущість одержаних результатів безсумнівна. Тож, позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію, вважаємо за доцільне запросити автора до дискусії й висловити кілька побажань:

1. Вдало описуючи в першому розділі методи інформаційного й комунікаційного впливу на особистість і звертаючи увагу на маніпулювання та пропаганду, автор, на наш погляд, приділяє недостатню увагу фейкам, які є одним з основних інструментів поширення дезінформації в суспільстві. Наведення прикладів фейкових повідомлень, які сьогодні успішно розповсюджують наш ворог в інформаційному полі, виділення їх особливостей та окреслення задіяніх ефектів соціальної перцепції та їх впливу на сприйняття повідомлення людиною, значно посилило б теоретичну частину роботи.

2. Описуючи перцептивно-емоційний компонент психологічного самозахисту військовослужбовців від негативного впливу медіаперцептивної комунікації, дисерантка декілька разів справедливо звертається до необхідності дослідження емоційного інтелекту. Натомість серед його показників визначає лише емоційну запальність, емоційну збудливість–врівноваженість і перцептивну модальність. Вивчення рівня розвитку емоційного інтелекту, на наш погляд, засвідчило б розуміння військовослужбовцями своїх емоцій, управління ними, розвиток емпатії та їх вплив у процесі медіаперцептивної комунікації на сприйняття й декодування повідомлень.

3. Розробивши анкету «Рівень розвиненості психологічного самозахисту

військовослужбовця Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації», автор пропонує респонденту відповісти на 95 тверджень. Проте, на наше переконання, відповіді на ті з них, що характеризують показники когнітивно-рефлексивного компоненту психологічного самозахисту, зокрема критичне й аналітичне мислення, носять суб'єктивний характер (наприклад, «Я здатний оцінити джерело інформації щодо його надійності та достовірності», «Я відразу виявляю неприпустимі методи, використані для переконання», «Я можу відрізняти факти від суджень в інформаційному повідомленні», «Коли я щось коментую, то легко аргументую свою позицію, компоную факти в потрібній послідовності» тощо). Натомість ціннішим було б розробити інформаційні, не завжди істинні, фейкові повідомлення, які поширяються сьогодні в інформаційному просторі щодо російсько-української війни й запропонувати респондентам визначити їх достовірність, що забезпечило б об'єктивність оцінки показників когнітивно-рефлексивного компоненту психологічного самозахисту від негативного впливу медіаперцептивної комунікації.

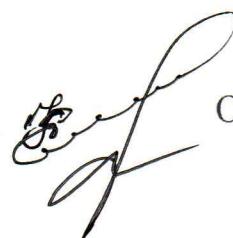
Водночас окреслені побажання не є принциповими, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку, самостійність і завершеність дослідження Інги Шерешкової, радше засвідчують багатогранність вивченого питання й спонукають автора до подальших наукових розвідок.

Висновок. Актуальність, обґрутованість теоретичних позицій і висновків, що базуються на експериментально-діагностичному дослідженні, композиційна цілісність, науковість та практична значущість дисертаційної роботи «Особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341),

постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», а її автор – Шерешкова Інга Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри суспільних наук
навчально-наукового інституту воєнної історії
Національного університету оборони України
працівник ЗС України
«15» січня 2024 року

Ольга КРАСНИЦЬКА

Підпис Ольги Красницької засвідчує:
ТВО начальника адміністративного управління
Національного університету оборони України
полковник
«15» січня 2024 року

Андрій УШАКОВ